

Rauf Parfi she`riyatida bahor fasli obraz sifatida

Mahliyo Raximboyeva

Urganch davlat universiteti talabasi,

mahliyoraximboyeva73@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada Rauf Parfi ijodida bahor fasli badiiy obraz sifatida namoyon bo`lgan. Ushbu obraz orqali ijodkor hayot va umrni tasvir etadi. “Sevgi fasli”, “yam-yashil yaproqlar” jumalari maqolamizning asosiy mazmuni haqida so`z ochadi.

**Kalit so`zlar:** bahor, badiiy obraz, metaforik ma`no, ko`chma ma`no, ramziylik, umr, hayotiy so`zlar, falsafiy ma`no, estetik kayfiyat va boshqalar.

Rauf Parfi-istiqlol davri adabiyotining yetuk namoyondalaridan biri. Uning ijodi she`rxonlarni o`ziga xosligi, obrazlar olami, badiiy ruhiyati kuchliligi bilan jalb qiladi. Shoir ichki kechinmalarini ko`proq tabiat tasviri bilan bog`liq timsollar bilan ifoda etgan. Andijon davlat pedagogika instituti O`zbek tili va adabiyoti yo`nalishi magistranti magistranti Ziyavuddinova Gulnozaning “Rauf Parfi she`riyatining o`ziga xos xususiyatlari” mavzusidagi magistrlik dissertatsiyasida Rauf Parfi ijodi haqida shunday fikarlar keltirilgan: “Rauf Parfi she`rlari insonning murakkab tabiati, barqaror o`zligidan bahs etadi. Teranroq nazar tashlansa, bu she`rlarda o`nlab muallif “men”ini ko`rish mumkin. Lekin ular orasida ikki “men” alohida ajralib turadi: biri-o`ta beozor, halim, ko`ngilchan, ba`zan yashayotganim, majvudligim bilan malol kelmayapmanmi degandek, ustiga ustak o`zidan hech qoniqmaydi, lirik sentiment; e`tiqodiga sobit, murosasiz. Ikkinchisi-she`riyatimizga hassos ruh, toza tuyg`ular tilida so`zlovchi dardni olib kirgan shoir: “Faqat shoirgagina yarashadi dard”, deydi. “Shoirning onasi izzitirob, axir” deya kuyinib so`zlaydi”. Darhaqiqat, shoir lirikasi biroz mavhum va dardli tuyulsa ham, lekin undagi obrazlar, turli xil badiiy tasviriy vositalar, monologlar, ritorik so`roqlar ijodining badiiy ruhiyatini oshirgan.

Shoirning ko`pchilik she`rlarida peyzaj tasviri ustunlik qiladi. Shuning uchun ham tabiat tasviri bilan bog`liq obrazlar xilma-xil. Jumladan, qor, shamol, yomg`ir, barg, shudring, osmon, yulduz va shu kabi an`anaviy tabiat timsollari. Biz bu safar Rauf Parfi lirikasining an`anaviy va faol timsollaridan biri bo`lgan bahor obrazini tahlilga tortmoqchimiz. Ijodkor lirikasida mazkur obraz har safar turli ma`no va shakllarda

namoyon bo‘ladi. Muallif bahor faslini obraz sifatida she‘riy nutqda namoyon qiladi:

1. Qushlar-bahor va kayfiyat elchisi. Rauf Parfining badiiy mahorati shu darajadagi, ya‘ni oddiy tasvirlarni ham chiroyli va betakror fikrlar orqali gavdalantiradi. Ijodkorning quyidagi misralari fikrimizning isbotidir:

Go‘zal bahorda qushlar

Ertalabki nahorda

Muloyim o‘ltirishar,

Chaq-chaqlashib daraxtda... [Parfi R, 2013:22]

2. Bahor-oshiq-ma‘shuqlar fasli, sevgi va muhabbat ramzi. Ko‘pchilik ijodkorlarga mazkur faslni ilhom manbayi va izhor fasli singari metaforik ma‘nolarida shoirona ruhda ifoda etadi. Rauf Parfining mazkur misralarida bahor obrazi lirik qahramonning yori bo‘lib, ma‘shuqa unga ozor berayotganligi satrlardan angalashiladi. Shoir “ey, bahor” deb nido san‘atidan unumli foydalanib, misralar mazmuniga ta‘kid va kuchaytirish ma‘nolarini yuklagan:

Bormi, bahorim, bormi,

Bormisan, sevikli yor,

Dilga shuncha ozormi

Ey, Bahor, ey, Bahor?! [Parfi R, 2013:58]

Keyingi mazkur satrlar ham sevgi fasli bilan aloqador bo‘lib, unda ham bahor fasliga mengzaydi. Lekin lirik qahramon sevgisining paymol va barbod bo‘lganini afsus bilan esga oladi:

Bahorlarda sevgimiz qoldi,

Kuygan yantoq misol quyoshda.

Xato sevgi qo‘shilib tomdi

Zahar-zaqqum bo‘lib ko‘z yoshdan... [Parfi R, 2013:72]

Taniqli nazariyotchi va adabiyotshunos olim Ilhom G‘aniyev mazkur satrni quyidagicha tahlilga tortadi: “Sahroda o‘sadigan, jaziramadan (g‘am, ayriliqdan) qovjiraydigan o‘simlik turi ko‘p. Nega shoir aynan yantoqqa o‘z holini mengzamoqda? Sabab yantoqning ildizi yerga eng chuqur ketadigan, tabiat injiqliklariga eng ko‘p bardosh beradigan yovvoyi chidamli o‘simlik. Oshiq ham yantoqdek irodali, sabr-toqatli “bo‘lmasin, baribir ayriliqqa tob berolmay “kuyib qolmoqda, yantoq kuyib, qurib qoldimi uning bori to‘kiladi va bir uchqundan “gurr” etib yonib kul ham bo‘lish ehtimoli kuchli” [G‘aniyev I, 2021:190].

3. Gullar va tiniq daryo go‘zal bahorning doimiy hamrohi. Mazkur peyzajik timsollar takrorlanmas tabiat tasvirini gavdalantirishda faol ishtirok qiladi. Jumladan, mazkur misralarda ham gullar va daryo timsoli bahor faslining o‘ziga xos tarovatini ochib bergan. Qor timsoli esa satrlar mazmuniga zidlik ma‘nosini yuklagan. Daryoning qo‘shiq aytib ta‘zim bilan kutib olishi esa jonlantirishning bir namunasi bo‘lib, she‘riy bandga badiiy ruhiyat baxsh etgan:

Chaman-chaman ochilgay gullar,

Bahor qo‘shiq aytarmish qorga.

Qo‘shiq aytib daryo shovullar

Ta‘zim ila go‘zal bahorga...[Parfi R, 2013:76]

4. Qor va bahor obrazlari har doim bir-biriga qarama-qarshi turuvchi badiiy timsollardir. Oppoq qor pag`a-pag`a bo`lib yog`moqda. Bog`lar esa qishki ilohiy libosini kiydi. Qahramonning yuragini bir otash, ya`ni olov dog`layapti, kuydiryapti. Quyosh esa xuddiki yozni tutib kelmoqda. Bu bandda tashxis san`atiga asos bo`luvchi vositalar, ya`ni bog`larning ilohiy libos kiyishi, quyoshning yozni tutib kelishi singari tasvirlarni uchratishimiz mumkin. Taniqli adabiyotshunos Dimurod Quranov: “Jonlantirish-mumtoz adabiyotdagi she‘riy san`at, shaxsga xos xususiyatlarning hayvonlar, qushlar, jonsiz narsa-predmetlarga nisbat berilishi” -deya yozadi:

Yog`ar oppoq, pag`a-pag`a qor,

Dardim qorlar kabi sochilar.

Huv yiroqda gullagan bahor

Bo‘ylari ko‘ksimga sanchilar...[Parfi R, 2013:139]

5. Inson umri shu darajada shoshqin bo‘ladiki, uni hikoya va doston qilishga ulgurmay qolamiz. Shoirlar umri o‘tayotganligini misralarida aks ettiradi. Jumladan, Rauf Parfi ham umrini bahor fasli(ko‘tarinkilik va yoshlik ramzi)ga mengzaydi. Eng gullagan va rivoj topgan davrini esa o‘tluq yoz(o‘t-o‘larga to‘la, barcha narsa mo‘l-ko‘l bo‘lgan payt)ga qiyos qiladi. Yoz timsolining muzga aylanishida qarama-qarshilik bor. Bu qarama-qarshilik shoir hayotida yoki jamiyatda yuz bergan notinchliklar va ko‘ngilsizliklar bo‘lishi mumkin. Shoir ta‘kidlagan o‘sha “muzlar” xavf-xatar, zulm, adovat va nohaqsizliklarga ishora vazifasini bajargan. Quyidagi misralarda muz timsoli majoziy ma‘noda tasvirlangan:

Yillar bahorimni uchirdi chalqib,

Muzlarga ko‘chirdi o‘tluq yozimni.

Axtardim muhitda xas kabi qalqib-

Men o‘z Yulduzimni, o‘z Quyoshimni...[Parfi R, 2013:164]

6. Bahor-inson umrining jo‘shqin va quvonchga to‘la fasli. Shuning uchun ham bahor timsoli yoshlik, sho‘x-shodonlik onlariga qiyos qilinadi. Mazkur misralarda lirik qahramon ikki yoshga baxt-saodat tilar ekan, ularning “yosh bahor umri”ni nurlarga to‘lishini tilaydi. “Baxt”ni ushbu satrlarda shoirona ruhda ifoda etadi:

Sizni qutlar bu kun do‘st-u qadrdon,

Yosh bahor umringiz nurlarga to‘lsin.

Bo‘lmasin jafolar, bo‘lmasin hijron,

Do‘stlarim, ezgu Baxt muborak bo‘lsin!..[Parfi R, 2013:168]

7. Rauf Parfi butun umri davomida turkiy xalqlarni birlashtirishni, jipslashishni chin dildan xohlagan. Uning lirikasida mazkur holat har safar yaqqol namoyon bo‘laveradi. Turkiygo‘y ijodkor “Turkiy Dunyoning bahori...” kelishiga ishonadi, umid qiladi. Ya‘ni istiqloq va hurlik xalqini abadiy bahor kabi hech qachon tark etmaydi. “Bahorlar” jumlasini ramziy ma‘no kasb etgan va misralarda metaforik ruhiyatni oshirgan:

Oldinda ko‘rinur bahorlar,

Bu-Turkiy Dunyoning bahori...[Parfi R, 2013:169]

8. “Umid bahori”-shoirning orzu-istaklari jamlangan fasl, mustaqillik va erkni qo‘msagan, uning kelishiga chin dildan ishongan timsol. “Umid bahorining to‘kilishi”, “bo‘g‘izlangan guldasta” jumllalarida nekbinlik va mag‘lubiyat hissi sezilib turibdi. Sobiq Ittifoqning oyoq ostiga yiqilish lirik qahramon uchun og‘ir edi. Ne qilsak ham mazkur qora tuzum barchani oyog‘i ostiga tiz cho‘ktirdi. Bu asoratlar shu davr vakillari ijodining bosh mavzusiga aylanib ulgurgan edi:

To‘kildi umidimning bahori,

Bo‘g‘izlangan guldasta bo‘lib,

Sening oyog‘ingga yiqildim...[Parfi R, 2013:196]

9. Bahor tovushi-keng maysazorlar, qaldirg‘ochlar, hurlik va erkning sasidir. Bizga ma‘lumki, Rauf Parfi yashagan va ijod qilgan davr haqiqatdan ham tahlikali kechgan. Sobiq tuzumning qora kuchlari nafaqat shoirlarning, balki, ijodkorlarning ham tinkasini quritdi. “Achchiq shamol sanchig‘i va yomg‘ir”, “bahor tovushining og‘ir g‘uldurashi” jamiyat va lirik qahramonning ichki his-tuyg‘ulariga ishora qilmoqda:

Yiroqlarda guldirab og‘ir,

Shivirlaydi bahor tovushi.

Achchiq shamol sanchig‘i. Yomg‘ir.

Zamin oydinlikning hovuchi...[Parfi R, 2013:211]

Xulosa qilganda, Rauf Parfi tabiatning maftunkor va betakror farzandi bo`lmish bahor faslini o`z hamrohi deb bilib, o`z lirikasida mohirona tasvirlaydi. Shoirimizning tabiat farzandi ekanligi yuqoridagi misralardan dalolat beradi. Rauf Parfi ijodida bahor obrazi turli xil manzaralarda gavdalanadi: bahor obrazi ijodkor nuqtayi nazari bilan turlicha talqin etiladi va bu obraz har safar o`zining yangidan yangi qirralari bilan she`rning poetik ruhiyati va badiiyatini ta`minlashga xizmat qilganligi kuzatiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Parfi R.Turkiston ruhi.-T.: “Sharq” nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi bosh tahririyati, 2013.
2. Ziyavuddinova Gulnoza”Rauf Parfi she`riyatining o`ziga xos xususiyatlari” nomli magistrlik dissertatsiyasidan./Andijon. 2017.
- 3.G`aniyev I. Rauf Parfi O`z turk dunyosi.-T.: Muharrir nashriyoti, 2019.